

**DÜNDE
BUGÜNDE
YARINDA
KADIN**

Editör
Prof. Dr. Nur Çetin

DÜNDE BUGÜNDE YARINDA KADIN

Editör: Prof. Dr. Nur Çetin

Yayın No.: 4993
Beşeri Bilimler / sosyoloji No.: 214
ISBN: 978-625-397-575-3
E-ISBN: 978-625-397-576-0
Basım Sayısı: 1. Basım, Eylül 2023

© Copyright 2023, NOBEL AKADEMİK YAYINCILIK EĞİTİM DANIŞMANLIK TİC. LTD. ŞTİ. SERTİFİKA NO.: 40340
Bu baskının bütün hakları Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Tic. Ltd. Şti.ne aittir.
Yayınevinin yazılı izni olmaksızın, kitabın tümünün veya bir kısmının elektronik, mekanik
ya da fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz.
Nobel Akademik Yayıncılık, 2011 yılından beri "tanınmış uluslararası yayınevi" statüsündedir.

Genel Yayın Yönetmeni: Nevzat Argun -nargun@nobelyayin.com-
Genel Yayın Koordinatörü: Gülfem Dursun -gulferm@nobelyayin.com-

Sayfa Tasarım: Samet Tekin -samet@nobelyayin.com-
Redaksiyon: Meliha Uysal -meliha@nobelyayin.com-
Kapak Tasarım: Mervin Selda Adal -mervin@nobelyayin.com-
Görsel Tasarım Uzmanı: Mehtap Asiltürk -mehtap@nobelyayin.com-

Kütüphane Bilgi Kartı

Çetin, Nur.

Dünde, Bugünde, Yarında Kadın / Editör: Nur Çetin
1. Basım, XVI + 386 s., 16,5x24 cm. Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-397-575-3
E-ISBN: 978-625-397-576-0

1. Kadın 2. Aile 3. Türk İslam Kültüründe Kadın 4. Toplumsal Hayatta Kadın 5. Sosyal Alanda Kadın

Genel Dağıtım

ATLAS AKADEMİK BASIM YAYIN DAĞITIM TİC. LTD. ŞTİ.

Adres: Bahçekapı Mh. 2465 Sk. Oto Sanayi Sitesi No: 7 Bodrum Kat, Şaşmaz/ANKARA

Telefon: +90 312 278 50 77 - **Faks:** 0 312 278 21 65

Sipariş: siparis@nobelyayin.com- **E-Satış:** www.nobelkitap.com - esatis@nobelkitap.com
www.atlaskitap.com - info@atlaskitap.com

Dağıtım ve Satış Noktaları: Alfa, Kırmızı Kedi, Arkadaş, D&R, Dost, Kika, Kitapsan, Nezh, Odak, Pandora, Prefix, Remzi

Baskı ve Cilt: Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Tic. Anonim Şirketi / Sertifika No.: 46519

Beytepe Köy Yolu No.: 3 06800 Bilkent-Çankaya/ANKARA

AİLE İÇİ ŞİDDET

Davut AYDIN - Evren ERZEN

Giriş

Aile, bireye huzur veren, bireyin gündelik yaşamın sorunlu ilişki ve gerilimlerinden kurtulmak için sığındığı güvenli bir limandır. Bu açıdan bakıldığında aile, zihin ve ruh dünyasını besleyen önemli bir öğrenme kaynağı ve çok güçlü bir sosyal destek ortamıdır. Ailenin güven ve mutluluk üreten bir ortama dönüşmesi ancak bu şekilde konumlandırılmasıyla mümkündür. Ancak, ailenin güven veren ve mutluluk üreten bir ortama dönüşmesi, sosyal, ekonomik ve psikolojik birçok nedenden dolayı bazen mümkün olamamaktadır. Böyle zamanlarda aile yapısı kırılabilir hale gelmekte, bireyler için güven, huzur ve mutluluk üretmesi gereken aile bağlarının zayıfladığı görülmektedir. Aile bağları sarsılan bireylerin birbirlerine yönelik bakışları olumsuz yönde değişmekte, ortaya çıkan güvensizlik duygusu telafisi mümkün olmayan kopuşlara yol açmaktadır. Medyada ortaya çıkan haberler kadar, yakın çevremizde doğrudan tanık olduğumuz aile sorunları, özellikle aile içi şiddet sahneleri orta ve uzak bir gelecekte milletimizin bekası için büyük riskler içermektedir. Konuya bu açıdan bakıldığında sorunlu ve kırılabilir aile yapısı, sadece aile fertleri için değil, aynı zamanda milletimizin istikbali için de varoluşsal bir sorundur. Aileyi korumak ve kurtarmak, milletin geleceğini korumak ve kurtarmak fikriyatıyla eşdeğer hale geldiğinden konuya köklü çözümler bulmak zorundayız. Çözüm noktasında aileyi ayakta tutacak ve onu geleceğe güvenle taşıyacak çok sayıda araçtan bahsedilebilir. Bu araçların en başta geleni, ancak en çok ihmal edileni psikolojidir. O halde derde deva, sadra şifa olabilecek bir aile sistemi oluşturulurken psikolojinin sunduğu imkânlardan nasıl yararlanabiliriz? Bu kritik sorunun cevabını vermeden önce ülkemizde aile sorunlarına ilişkin geniş bir okuma ve değerlendirme yapmak zorundayız. Zira son yıllarda aile içinde ortaya çıkan sorunların önemli bir bölümü, doğru çözümü yanlış yerde aramaktan kaynaklanmaktadır. “Kem âlâtle kemâlât olmaz” sözü, her konuda olduğu gibi aile konusunda da doğru çözümler üzerinden gitmediğimizde olumlu sonuçlara ulaşamayacağımızı bize hatırlatmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Aile İçi Şiddet, Nedenleri, Sonuçları, Yanılgılar

1. Artan Şiddet Algısı bir Yanılsama mı?

Son 30 yılda yoğunlaşan ve giderek medyada daha fazla yer alan haberlere bakıldığında aile içi şiddet konusunun ön plana çıkarıldığı, toplumun dikkatinin bu noktaya çekilmek istendiği ve devletin bu olguyu ortadan kaldırılması gereken bir sorun olarak algılamaya başladığı açıkça görülmektedir.

Aile içi şiddet, gerçekten de medyada yansıtıldığı gibi günden güne artan ve kontrolden çıkmakta olan bir sorun mu? İşin aslına bakılırsa devletlerin modern anlamdaki insan haklarına olan ilgisinin aşağı yukarı yüz yıllık bir tarihi olduğu söylenebilir. Fakat endüstri devriminden önceki hümanist akımlar, uygulamalar ve aydın kişilikler devlet ve hukuk düzeni seviyesinde standarda bağlanmamıştı. Daha bir yüzyıl öncesine kadar Avrupa’da dahi kadınların bugün sahip olduğu hakların çoğuna sahip olmadığı, bu sebeple Maria Montessori gibi öncü kişilerin çalışmaları ve eylemleriyle kadınların sosyal hayata entegrasyonuna ilişkin bir farkındalık uyanmaya başladığı bilinmektedir. Her ne kadar kadınlara ilk oy hakkı 1715 yılında İsveç’te verilmiş olsa da (Wikipedi, 2022) kadınların seçilebileceği fikri birçok ülkede uzun yıllar boyunca hiç akla gelmemişti. Türkiye’de kadına seçme ve seçilme hakkı 1934 yılında verildiğinde birçok gelişmiş ülkede bu hakkın tanınması için uzun süreler beklenilmesi gerekecekti. Fransa, Japonya ve İtalya 1944, Romanya 1946, Çin 1947, Belçika 1948, Yunanistan 1952, Portekiz 1976, İsviçre 1971, Lihtenştayn 1984 yılına kadar böyle bir hakkı vermeyi kabul etmeyecekti. Dahası Birleşmiş Milletler bile İnsan Hakları Evrensel Beyannamesiyle kadınların da böyle hakları olabileceğini 1948 yılında 21. madde ile karara bağlamıştı.

Kadına yönelik ve aile içi şiddet olgusunun Türkiye ayağındaki gelişmeler ise oldukça yeni sayılabilir. İnsan haklarını konuşmayı bile 1948’de, bir dünya savaşında milyonlarca insanı öldürdükten sonra akıl edebilen dünya devletleri, kadınların aileleriyle ilgili bazı hakları olabileceğini 1957 yılında “*evli kadınların vatandaşlığı sözleşmesi*” ve 1962 yılında “*Evlilikte Rıza ve Asgari Evlilik Yaşı ve Evliliklerin Kayıt Altına Alınması Konusundaki Sözleşmesi*” ile karara bağlama ihtiyacı hissetmiştir (Dinçer, 2014). Kadınların devletler nezdinde erkeklerle eşit sayılması için atılan imza ise 1992 yılını bulmuştur (United Nations, 1992). Birleşmiş Milletlerin 1979 yılında imzaladığı “*Kadına Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*”ne Türkiye’nin imza atma tarihi ise 20 Aralık 1985’ti (Resmi Gazete, 1985).

Tüm bunlar bir kenara bırakılacak olursa genel olarak insanın saygıya layık bir canlı ve şiddetin azalması gereken bir sorun olduğu fikri son yüzyılda

ortaya çıkmış bir görüştür. Bundan on binlerce yıl öncesinde atalarımız birçok sorununu şiddet kullanarak çözüme ulaştırıyordu. Bilindiği üzere dünya tarihinin çok ciddi bir kısmı savaşlar tarihinden ibarettir. Milyonlarca insanın toplu olarak birbirini yok etmeye çalışmasının güçleşmesi bile yine toplu insan katli gerçekleştirme fikriyle üretilen atom bombasının icadından sonra tesadüf eseri ve zorunluluktan ortaya çıkmış bir süreçtir. Bizlerse bugün yerel düzeyde olmasa da küresel anlamda savaş ve şiddeti durdurmuş olmanın (*ki tamamen zorunluluktan gerçekleşmiş durumda*) rahatlığıyla yıllardır gelişme, medenileşme ve şiddetten arınmayı konuşma lüksüne erişmiş bulunuyoruz. Özetle aslına bakılacak olursa şu an muhtemelen yeryüzündeki tüm devletler kendi tarihleri boyunca şiddetten en uzak oldukları dönemi yaşamaktalar. Peki, durum gerçekten böyleyse bu bir şey yapmadan öylece durup, durumun keyfini çıkarmamız gerektiği anlamına mı geliyor? Elbette hayır.

2. Aile İçi Şiddet

Şiddet, bireyin bedensel ve ruhsal açıdan zarar görmesine, yaralanmasına veya sakat kalmasına sebep olabilecek bireysel veya toplu hareketler olarak tanımlanmaktadır. Aile içi şiddet ise bu hareketlerin aile içerisinde uygulanması anlamına gelmektedir (Mavili Aktaş, 2006). Uygulanan şiddetin türlerine bakılacak olursa bu şiddetin fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik olmak üzere dört başlıkta ele alındığını görmekteyiz (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2016). Buna son dönemlerde siber şiddet adında bir diğer tür de eklenmiş durumdadır (Polat, 2017).

Farklı dönemlerde, farklı gruplardan elde edilen veriler, şiddetin hangi oranlarda yayılım gösterdiğini gözler önüne sermektedir. Örneğin 2009 yılındaki bir araştırmaya göre evli kadınların %39'u fiziksel, %15'i cinsel, %42'si fiziksel veya cinsel, %44'ü duygusal şiddete maruz kalmıştır (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009b). Bir başka araştırmada bir sağlık kurumundan toplanan verilere göre oranlar daha kötümser şekilde sözel şiddet %99.1, fiziksel şiddet %36.4 ve cinsel şiddet oranı ise %5.4 olarak belirlenmiştir. Bu araştırmada ürkütücü olan, araştırmaya katılan 154 kadının 110'unun hamilelik sırasında eşi tarafından fiziksel, cinsel, ruhsal/sözel şiddet türlerinden bir veya birkaçına maruz kaldığını belirtmiş olmalarıdır (Ayrancı, Günay ve Ünlüoğlu, 2002). Daha kısıtlı bir örneklemden toplanan daha iç açıcı verilerde ise sözel şiddet %40, fiziksel şiddet %16 olarak saptanmıştır (Dinçer, 2010). Sağlık çalışanları üzerinde yürütülen bir araştırmada ise bir sağlık çalışanının meslek yaşantısının %83'ünde aile içi şiddet vakasıyla karşılaştığı

bildirilmiştir (Can, 2010). Diğer bir ifadeyle şiddetle karşılaşmak istemiyorsanız, bir şekilde başınızı diğer tarafa çevirmeniz gerekmektedir.

Araştırmaların pek iç açıcı bir tablo ortaya koymadığı aşikâr. Sayısal verilere bakarak durumun vahameti konusunda karamsarlığa kapılmaksa pekâlâ mümkün. Peki, durum böyleyken toplumun bakış açısı nedir? Bu sayısal verilerden haberdar olmayan, bilimsel araştırma sonuçlarına da ilgi duymayan insanların aile içi şiddet konusunda değil son yüzyılda, son 40 yılda sahip olmadıkları duyarlığa birden bire erişmiş görünmelerinin ardında yatan sebep nedir? Bu sorunun yanıtı için, konuya ilişkin toplumsal algıya bir göz atmamız gerekiyor.

3. Medyada Yayılan Aile İçi Şiddet Algısı

Yalnızca ülkemizde değil, dünyanın dört bir yanında bu konuya karşı duyulan hassasiyetin, devletler tarihinde kısa sayılabilecek bir süre önce gündeme geldiğini belirtmiştik. Peki, toplumda oluşmaya başlayan bu bakış açısının ardında yatan gerçek ne olabilir? Medyadan birkaç örnekle işe başlayabiliriz. Medyadaki bir haberde, OECD verilerine göre son bir yılda şiddete uğradığını söyleyen kadınların oranlarında Türkiye birinci sırada yer almaktadır. Üstelik en yakın takipçimiz olan Meksika, Norveç, İtalya, Macaristan, Belçika ve ABD'nin hemen hemen iki katı farkla. Oysa aynı araştırmada, kadınların akşamları sokakta güvenle yürüyememe oranlarına bakılacak olursa İtalya'nın %3, Yunanistan'ın %6 oranında bizden daha güvensiz bir ortama sahip olduğu görülüyor. ABD ile aramızdaki fark ise sadece %9. Hayatında bir kez fiziksel şiddete uğradığını söyleyenlerde ise OECD ülkeleri arasında birinci sıradayız ve ikinci sıradaki ABD ile aramızda %2, refah seviyesiyle bildiğimiz Finlandiya ile %8, İngiltere ile %9 fark bulunuyor (Sert, 2019).

Fark ettiyseniz verileri okuma şeklinize göre Türkiye'nin çok kötü bir atmosfere sahip olduğunu veya aslında dünyadan pek de farkının olmadığını söylemeniz pekâlâ mümkün. Elbette bu bilgileri sorunu görmezden gelmemiz veya küçümsememiz için aktarmıyoruz. Bu bulguları aktarmaktaki niyetimiz verilerin belirli bir amaç doğrultusunda işlendiğini göstermektir. Bu niyetin ne olduğu ise son derece açık. Devlet, bu olguyu bir sorun olarak algılamakta ve çözüme kavuşması için toplum nezdinde bu konuya dikkat çekmek istemektedir. Bu bağlamda medya kanalları aracılığıyla aile içi şiddeti toplumun gözünde alçaltıcı bir konuma yerleştirmek amacıyla gündemde tutmak istemektedir. Buraya kadar son derece makul ve geçerli bir gerekçenin var olduğunu görebiliyoruz. OECD sıralamasında nerede olduğumuzdan bağımsız bir

şekilde aile içi şiddetin ortadan kaldırılması gereken bir vaka olduğu ve devletin bu sorundan kurtulmak istediği açıkça görülüyor. Peki, uygulamada gerçekleştirilen eylemler buna hizmet ediyor mu?

Medyada aile içi şiddeti gündemde tutmak için yapılan haberlerin servis edilme şekillerine bakıldığında soruna dikkat çekmekten ziyade olayın 'ağır olması', 'sansasyonel', 'trajik', 'ilgi çekici' olması kriterlerinin esas alındığı görülmektedir (Altun, Gencil Bek ve Esen Altun, 2007). Hatta daha fazla izlenmek amacıyla saldırganın beyanlarıyla aktarılması dolayısıyla şiddeti makul ve haklı gösterme, suçu işleyen yerine kadınların davranışlarını şiddetin sorumlusu olarak göstermeye hizmet edilebildiği görülmektedir. Haberin servis edilmesinde olayın toplumsal yanına dikkat çekmek yerine olayı kişiselleştirme, dramatize etme, olduğundan daha ciddi gösterme, mizahileştirme ve teşhir ile asıl sorunu ikinci plana itme gibi hatalara düşülmesi de yaygın bir durumdur. Öte yandan haber bültenlerinin %82'sinin şiddet olaylarına ayrılmasının sorunun çözümüne katkı sağlamak için iyi bir fikir olup olmadığı da ciddi bir tartışma konusudur (Altun ve Gencil Bek, 2013). Dolayısıyla medyanın bu konuya dikkat çekmesi fakat bunu yaparken asıl niyetinin tam tersine hizmet eden işlerden uzak durması gerektiği söylenebilir. Medyanın bu düzene kavuşmasının zor görüldüğü ve etik kurallar yerine maddi çıkarların ön planda tutulduğu şu durumda ailemizi korumak için ne yapmalıyız? Söz konusu akşam saatlerinde haberlere bakmak, aileyle televizyon izlemekse kesinlikle şiddet örneklerini meşrulaştıran yayınlardan çocukların korunması gerektiği söylenebilir. Bu konuda seçici ve tansiyonu yükseltici yayınlar yapmaktan kaçınan haber kanallarını tercih etmek veya çocuklarla birlikte televizyon izlememek etkili bir çözüm olabilir.

4. Toplumsal Algı Açısından Aile İçi Şiddet

Toplumun aile içi şiddete bakışında *dışa yansıtılan ve gerçekte var olan* duyguların birbirinden ciddi şekilde ayrıldığını söyleyebiliriz. Elinize bir mikrofon alıp sokağa çıksanız ve insanlara "*Aile içinde şiddeti haklı buluyor musunuz?*" diye sorarsanız ezici bir çoğunlukla hayır cevabı alırsınız. Çoğu kişi bu davranışı haklı bulmaz. Toplumun bu konudaki algısını belirlemek isteyen araştırmalar da bu görüşü desteklemektedir. Örneğin üniversite öğrencilerine bu soru yöneltildiğinde araştırmaya katılan öğrenciler, şiddetin ikili ilişkileri, güven ortamını ve ruh sağlığını bozan bir faktör olduğunu belirtmişlerdir (Çetinkaya Duman, Özdağ ve Özcan, 2003). Bir başka araştırmada erkekler kadınlara oranla şiddete daha ılımlı bakıyor olsa da katılımcıların büyük çoğunlu-

ğunun şiddeti kötü bir şey olarak tanımladığı görülmektedir (Sevim ve Ataş, 2016). Doksanlı yılların başında 23 ilde 2.007 kişi ile yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, görüşülen kişilerin %64'ü erkeklerin eşlerini dövmesini onaylamamakta; %27'si ise onaylamaktadır. İlginç olan kadınların %35.1'inin zaman zaman evde dayak yemeyi hak eden davranışlarda bulduklarını düşünmeleridir (T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995).

Şüphesiz aynı araştırma bugün gerçekleştirilse oranlar değişiklik gösterecektir. Fakat günümüzde gerçekleştirilen araştırmalarda bile “*şiddete maruz kalanların şiddeti kanıksadıkları ve sorunun bu yüzden çözülmediği*”nin (Akın, 2019) ifade ediliyor olması dikkat çekicidir. Aradan geçen 30 yıllık süre içerisinde yükseliş gösteren feminist söylem ve eylemler oranın değişmesine katkı sağlamış olsa da bu eylemlerin, şiddeti engellemek yerine artırıp artırmadığının araştırılması gerektiği görüşü bilim çevrelerinde kısık sesle de olsa dillendirilmeye başlamıştır (Doğrucan ve Yıldırım, 2020). Bu noktadan bakıldığında aile içi şiddetin sebebinin cinsiyet ayrımcılığına dayalı ataerkil kültüre ilişkin inanışın (İçli, 1994) aile içi şiddete bakış açısını şekillendirmekte etkili olduğu düşünülebilir.

Toplumun şiddete yönelik bakış açısının yorumlanmasında, bir diğer kaynak olarak edebi metinlere bakmak ve toplumun aynası olarak görülen yazarların konuya nasıl yaklaştıklarını incelemek de iyi bir tercih olabilir. Bu konuda yürütülen bir araştırma sonucuna göre şiddet, edebi eserlerde bir sorun türü olarak ele alınmakta, şiddet sahnelerinin detayına pek fazla yer verilmemektedir. Eserlerde şiddet kullanmanın amacı genelde merak ve heyecanı artırmak amacını taşımaktadır. Aile içi şiddet teması kullanıldığında ise yazarın bu konuya karşı duruş sergilediği okuyucuya hemen sezdirilmektedir. Kitaplarda şiddet uygulayan erkeklerin, bu davranışları güçlerini kanıtlamak için yaptıkları, kadın ve çocuğu ise sahip olunabilecek bir meta olarak gördükleri vurgulanmaktadır (Yılmaz, 2005). Ulaşılan bu sonuç kadına yönelik şiddetin altında erkekliğin güç ve şiddet ekseninde oluştuğunu (Öztürk, 2014) ileri süren görüşleri desteklemektedir.

Özetle ülkemizde şiddete karşı duruş sergilendiği fakat ifadelerde yerini bulan karşıt duruşun davranışlara gelince aynı netlikte olmadığı görülüyor. Dolayısıyla aileye önem veren bir toplum olmamıza karşın değerini aynı ölçüde bilme konusunda bazı sıkıntılarımızın olduğunu söyleyebiliriz. İşte tam da bu sebepten toplumumuz için bu sorunun çözülmesi ciddi bir önem arz ediyor. Çünkü aile içi şiddet hiç istenmeyen olaylara sebebiyet olabilme ve ailenin

bütünlüğüne zarar verme potansiyeli taşıyor. Bu bağlamda aile içi şiddetin nelere sebep olabileceğini gözden geçirmek yerinde olacaktır.

5. Aile İçi Şiddetin Yıkıcı Sonuçları

Aile içindeki şiddetin sebep olduğu sorunlara yönelik araştırmalar, bu sorunun yaşamın birçok farklı alanında etkin olduğunu göstermektedir. Örneğin çocuklarda ağlama, ne yapacağını bilememe ve şoka girme, anne-babanın kavga etmesini önlemeye çalışma, anneyi destekleme ve korumaya çalışma gibi davranışlara sebep olmanın yanı sıra uzun vadede saldırganlık, sürekli sinirlilik, tedirginlik ve anneye aşırı bağımlılık gelişmesine neden olabildiği bildirilmiştir (Bayındır, 2010). Şiddete maruz kalan kadınlarda, uyumsuz bilişsel duygu düzenleme stratejileri kullanıldıkça psikopatoloji düzeyleri artmakta ve kadınların kendilik algısı olumsuz etkilenebilmektedir (Şahin, 2018). Aile içi şiddetin psikolojik sorunların yanı sıra bir takım biyolojik sorunlara da sebep olduğuna dair bazı bulgular bulunmaktadır. Örneğin aile içi şiddet dolayısıyla kadın üreme sağlığının tehdit altına girebildiği belirlenmiştir (Demir ve Yeşiltepe Oskay, 2015).

Aile içi şiddetin neden olabildiği sorunlara bakınca aslında çok geniş yelpazede, karmaşık ve çok boyutlu bir sorun yumağı olduğunu görüyoruz. Yukarıdaki araştırma sonuçları sadece birkaç kısa örnek teşkil ediyor. Örneğin intihar ve cinayet vakaları bu şiddetin erişebileceği son noktayı gösteriyor. Medyada sürekli ön plana çıkartılan bu şiddet türünün sayısız örneği bulunuyor. Örneklendirmeye başlarsak tüm kitabı dolduracak kadar çok örnek bulmak ne yazık ki çok da zor olmaz. Fakat buna gerek yok. Zira medya bunu fazlasıyla yapıyor. Bizim için esas olan bu örneklerdeki ipuçlarını inceleyip sorunun kaynağını tespit edebilmemiz. Eğer vakalara bu gözle bakabilirsek sorunun çözümüne yönelik doğru bir çıkarımda bulunma ihtimalimiz de artabilir.

6. Aile İçi Şiddetin Çok Boyutlu Nedenleri

Aile içi şiddetle ilişkili yürütülen araştırmaların birçoğunun hedefi aile içi şiddetin kaynağını tespit etmeye yöneliktir. Yapılan araştırmalarda bazı başlıkların ön plana çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki aile içi şiddete maruz kalmış olmaktır. Buna göre aile içi şiddetin mağduru olan kişi, zamanı gelince bir uygulayıcıya dönüşebilmektedir (Akalın ve Arıkan, 2017; Bilican Gökçaya ve Öztürk, 2021; Cengiz Özyurt ve Deveci, 2011; Duran ve Ünsal, 2012; Genç, Taylan, Adıgüzel ve Kutlu, 2017; Karakoç ve diğ., 2015; G. Kurt, Dönmez, Eren,

Balcı ve Günay, 2017; Naçar, Baykan, Poyrazoğlu ve Çetinkaya, 2009; Tunçel, Dünder ve Pekşen, 2014; Vahip ve Doğanavşargil, 2006; Yavuz Gümüş, 2011). Diğer bir sorun ailede şiddete tanık olmaktır. Aile bireylerinin birbirlerine şiddet uyguladığını gören çocukların gelecekte, böyle bir tanıklığı bulunmayanlara göre daha yüksek oranda bu şiddeti sergileme olasılıkları olduğu bilinmektedir (Altıparmak, 2018; Ayhan ve Özkan, 2016; Kanbay, Işık, Yavuzaslan ve Keleş, 2012).

Bu temel sorunların dışında, araştırmalar bazı ek faktörlerin de aile içi şiddeti beslediğini göstermektedir. Örneğin ülkemizde çocuk sahibi olma konusunun aile içi şiddet için bir gerekçe olduğu görülmektedir. Sadece çocuk sahibi olmaya engel teşkil eden kısırlık dolayısıyla kadınların duygusal, sözel, ekonomik ve cinsel şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir (Çalışkan ve Süzer Özkan, 2021). Dahası doğurgan olmasına rağmen doğum kontrol hapı kullanarak çocuk sahibi olmak istememenin bile şiddete maruz kalma gerekçesi olduğu rapor edilmiştir (Seyrek ve Gencer, 2022). Tabi bu bilgiye rağmen şiddete maruz kalan kadınların %77'sinin çocuk sahibi olanlardan oluştuğuna ilişkin bulgunun (Altıparmak, 2019) varlığını göz önünde bulundurursak şiddetin kökeninde çocuk sahibi olmak ya da olmamakla ilişkili bir durumun olmadığını söylemek pekâlâ mümkündür. Diğer bir ifadeyle şiddet uygulayacak kişi çocuk sahibi olduğunda da olmadığıda da şiddet uygulamak için bir bahane bulmakta pek zorlanmayacaktır. Yalnızca çocuk sahibi olmadığı gerekçesiyle eşini öldürenlerin durumu da bu görüşü destekler niteliktedir (DHA, 2021; Vatan Gazetesi, 2005).

Sorunun kaynağına ilişkin bir başka bulgu da eğitim seviyesinin düşük olmasıdır (Akalin ve Arıkan, 2017; Altıparmak, 2018; Babahanoğlu ve Özdemir, 2016; Çalışkan ve Süzer Özkan, 2021; Demircioğlu, 2021; Erden ve Akdur, 2018; Naçar ve diğer., 2009; T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2009a; Yavuz Gümüş, 2011). Fakat bu konu kesin yargılara ilişkin bazı soru işaretleri barındırıyor gibi görünmektedir. Zira eğitimle şiddet arasında bir ilişkinin olmadığını gösteren bulgulara da erişilmiştir (Kurt, Yorguner Küpeli, Sönmez, Bulut ve Akvardar, 2018). Şüphesiz eğitim sistemi içerisinde daha uzun zaman geçirip, daha fazla sosyalleşme imkânı bulan kişilerin şiddet uygulama olasılıkları azalma gösterebilir. Fakat eğer eğitim tek başına aradığımız şüpheli olsaydı bugün eğitim alan kişilerin arasında şiddet uygulayan veya şiddete eğilimli kişiler bulunmazdı. Bu konuda Ayhan ve Özkan'ın (2016) elde ettiği bulgular sorunun kaynağını yanlış yerde arıyor olabileceğimize ilişkin ufuk açıcı bir bilgiyi bizimle paylaşıyor. Çalışma bulgularına göre aile içi şiddet uygulama eğilimi okuma yazma bilmeyen en eğitimsiz kitle ile üniversite ve

üzerinde eğitim alan en eğitimli kitlede artış göstermektedir. Bu da demek oluyor ki eğitim alma sürecimiz boyunca gerçekleşen bazı şeyler hiç eğitim alınmamasıyla iyi eğitim alınması durumunda harekete geçiyor. O şeyin ne olduğunu saptamak için biraz daha araştırmaya devam etmek gerekli gibi görünüyor.

Aile içi şiddeti beslediği düşünülebilecek bir diğer olağan şüpheli ise gelir seviyesinin düşük olmasıdır (Alacadağlı, 2021; Aşkın ve Aşkın, 2017; Yaman Efe ve Ayaz, 2010). Elbette bu durum sadece gelirin düşmesiyle şiddetin artacağı anlamına gelmiyor. Gelirin düşük olması kişinin tükettiği gıdanın, yaşadığı evin, bulunduğu çevrenin kalitesinin düşmesi anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle gelir seviyesi asıl sorunla ilişkili bir haberci görevi üstlenmektedir. Sorunun kendisi değildir. Kahveye gitme alışkanlığının aile içi şiddeti artıran bir faktör olduğuna yönelik gülümseten bulgu da tam olarak bu niteliktedir (Karaçam, Çalışır, Dünder, Altuntaş ve Avcı, 2007). Bireyler kahvehaneye gittikleri için şiddet uygulama ihtiyacı hissetmeye başlamazlar. Kahvehanelere gidilen düşük sosyo-ekonomik düzeyli bir yerde yaşamının bir sonucu olarak kahvehaneye giderler ve doğal olarak kahvehaneye gidenler arasında da aile içi şiddet uygulayanların sayısı oldukça fazla olur. Özetle gelir seviyesinin düşük olması konusu da aile içi şiddetin habercilerinden birisidir fakat asıl sorunun kendisi olmayabilir. Çünkü eğer öyle olsaydı düşük gelir seviyesine sahip her ailede mutlaka şiddet yaşanırdı. Her ne kadar bu tip ailelerde şiddet gerçekten yaygın olsa da düşük gelir seviyesine rağmen şiddetin uygulanmadığı huzurlu aileler de bulunmaktadır. Aile içi şiddet uygulama potansiyeli ile ekonomik durumun ilişkili olmadığını gösteren bazı bulguları da (Vural, İnançgil ve Körpe, 2020) göz önüne alacak olursak, ekonomik durumla ilgili peşin yargılarda bulunmadan önce daha dikkatli olmamız gerektiği sonucuna varabiliriz. Ya da gelir seviyesi yüksek bireylerin de bu mantıkla aile içi şiddetten uzak olmaları beklenirdi. Fakat gelir düzeyi oldukça yüksek ailelerde bile cinayetle sonuçlanan olayların yaşandığı (Habertürk, 2021) göz önüne alındığında ekonomik durumun gerçek sorun kaynağı olduğuna yönelik düşünceleri tekrar gözden geçirmemiz gerektiğini söyleyebiliriz.

Aile içi şiddetin failini araştırırken karşımıza çıkan bir diğer faktörse bireyin şiddete eğilimli olduğu görüşüdür (Page ve İnce, 2008; Tezel Şahin ve Özyürek, 2014). Bu görüşe göre bazı bireyler aile ilişkisinden bağımsız olarak zaten şiddet uygulama potansiyeli yüksek kişilerdir. Dolayısıyla aslında burada konu bir noktada aile içi şiddetten bağımsızlaşmış durumdadır. Yani şiddet zaten ortaya çıkacaktı, o sırada ortamda bulunanlar aile üyeleri olduğu için

mağdur da onlar oldu fikri ön plana çıkarılmaktadır. Bununla birlikte bireyin ruhsal ve fiziksel sağlık sorunu olması (Tel, Kocataş, Güler, Tel Aydın ve Akgül Gündoğdu, 2019), içki veya uyuşturucu kullanıyor olması (Alkan, Yılmaz ve Abar, 2020), gibi görünen ve çoğu kez önceden var olan durumlar da aile içi şiddete sebep olarak gösterilmektedir. Fakat madde bağımlılığı veya ruhsal bozukluğun aile içi şiddete sebep olmasıyla ilgili elde edilen bulguların asıl sorunu, bu bulgunun hiçbir sürpriz içermemesidir. Davranış ve dürtülerin kontrolünün ortadan kalkmasına sebep olabilecek bu gibi durumların yaratacağı sorunlar hâlihazırda gün gibi meydandadır. Diğer bir ifadeyle bir araştırma okumuyor olsaydınız da bu gibi sorunları olan birisinin şiddet uygulayacağını zaten bilebilirdiniz.

Buraya kadar olan kısımda ciddi şüphelileri ele aldık. Şimdi de ciddiyet düzeyi biraz daha düşük olasılıklara bakalım. Belki de katil uşaktır. Bu olasılıklardan birisi evlenme şeklidir. Bu konuda çok fazla araştırma bulunmamakla birlikte var olanlar da birbiriyle çelişkilidir. Örneğin bu araştırmalardan birisi görücü usulü evlenmenin aile içi şiddeti azalttığını tespit etmişken (Tel ve diğ., 2019), bir diğeri evlenme şeklinin hiçbir fark yaratmadığını belirlemiştir (Vahip ve Doğanavşargil, 2006). Bu iki bulgunun uyumlu çıkmaması ise son derece doğal görünmektedir. Zira yukarıdaki bilgilerde bazı insanların şiddete daha meyilli olduğunu görmüştük. Bu kişiyi bu iki evlenme biçiminden aile içi şiddete daha az sebep olan metotla evlendirdiğimizde sorun çözülebilir miydi? Pek akla yatkın görünmüyor.

Bir sonraki olağan fail aslında psikolojinin değil din biliminin araştırma sahası fakat tüm şüphelileri incelemek adına bu faktörü de gözden geçirmemek olmaz. Sınırlı sayıda kaynakta adı geçmekle birlikte din kavramının hem aile içi şiddeti besleyen hem de engelleyen bir kaynak olduğunu iddia edenler bulunuyor. Burada ciddi olarak ele alınan argüman ise Kuran'ı Kerim Nisa suresi 34. Ayetinin tercümesinde yer alan ve Arapçası "Darebe" olan fiil köküdür. Elmalılı Hamdi Yazır'dan bu yana bu ayetin çevirisinde "Darebe" fiili hafifçe vurmak şeklinde çevrilmiş olduğundan birçok kişi "*Kuran kadınlara vurulmasını emretmiştir.*" görüşünü içi acıyarak da olsa kabul etmek zorunda kalmıştır. Fakat Mehmet Okuyan'ın konuyla ilgili derin araştırmaları sonucunda bu fiil kökünün bağlamsal olarak farklı anlamlara gelebileceği ve neticesinde yanlış çevrilmiş olduğu belirlenmiştir (Okuyan, 2007). Kısaca iki çeviriyi karşılaştırabiliriz.

Elmalılı Hamdi Yazır Çevirisi:

Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması sebebiyle ve mallarından harcama yaptıkları için erkekler kadınların yöneticisi ve koruyucusudur. Onun için sâliha kadınlar itaatkârdır. Allah'ın kendilerini korumasına karşılık gizliyi (kimse görmese de namuslarını) koruyucudurlar. Baş kaldırmamasından (nüsuz) endişe ettiğiniz kadınlara öğüt verin, onları yataklarda yalnız bırakın ve (bunlarla yola gelmezlerse) dövün. Eğer size itaat ederlerse, onların aleyhine başka yol aramayın; çünkü Allah yücedir, büyüktür.

Mehmet Okuyan çevirisi:

Allah'ın onlardan (insanlardan) bir kısmını diğerlerine (farklı oldukları noktalarda) üstün kılması ve (bir de) mallarından harcama yapmaları sebebiyle erkekler, kadınların koruyucusudur. (Onun için) iyi kadınlar, (Allah'a) itaatkâr; Allah'ın (kendilerini) korumasına karşılık gizliyi (namuslarını) koruyanlardır. Geçimsizliğinden [] endişe ettiğiniz kadınlara gelince, onlara öğüt verin; onları yataklarda yalnız bırakın ve kendilerini (kısa süreli yanınızdan) uzaklaştırın! [*] Size gönülden bağlanırlarsa [*] artık onların aleyhine başka bir yol aramayın! Şüphesiz ki Allah yücedir, büyüktür. (Okuyan, 2021).*

Çevrilen sözcüklerin anlamları arasında çok ciddi bir farklılık olduğunu siz de rahatlıkla görebilirsiniz. Konuyla ilgili olarak Okuyan'ın 2021 yılında tefsirleriyle zenginleştirdiği Kuran'ı Kerim Mealini okuyabilirsiniz.

İslam'ın şiddeti desteklediğine ilişkin bu dayanak verinin tek sorununun Kuran'ın filolojik ve tarihsel sürecin iyi okunmayarak çevrilmesi olduğunu düşünmek bilimsel açıdan bir hayli ucuzculuk olur açıkçası. Şiddet uygulayan kişilere bunu neden yaptığı sorulduğunda “Nisa 34. Ayette böyle emredildiği için” şeklinde cevap verebilecek herhangi birisi olduğunu hayal bile etmek çok güç. Dahası bu kişilerin Nisa suresinden de, 34. ayetinden de haberdar olduklarını düşünmek için elimizde hiçbir makul gerekçe bulunmuyor. Zira ülkemizin kitap okumayla olan ilişkisini düşününce ülkede ciddi bir okur kitlesi bulunduğunu, bu kitlenin Kuran'ı detaylıca okuduğunu ve Nisa Suresi'nin 34. Ayeti üzerinde ciddi şekilde kafa yorup bu sebeple şiddet uyguladığını düşünmek için çok ciddi şekilde sınırları zorlamamız gerekiyor. Ülkemizi geçelim batıların bile kendi inandıkları kitapları okumak yerine sahip oldukları ön yargularla hareket etmeyi tercih ettiği düşünülürse (Haberler, 2015), böyle bir okuma sonucunda ülkemizdeki insanların şiddete yöneldiği fikri oldukça sorunlu görünüyor.

Öte yandan İslam'ın aile içi şiddeti desteklediği veya meşrulaştırdığına ilişkin görüşün gerçek olamayacağına ilişkin başka bazı soruların da yanıtı ihtiyacı vardır. Örneğin eğer İslam aile içi şiddeti destekliyorsa İslamiyet dışında bir inanışa sahip olan devletlerde aile içi şiddete başvurma olasılığının

daha az olması veya olmaması beklenebilirdi. Konuyu İslamiyet veya bir başka din yerine doğrudan inanışla yorumladığımızda da akla yatkın olmayan sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Açıklayacak olursak, eğer dini bir inanışa sahip olmak şiddet göstermeye sebep oluyorsa dini inanışa sahip olmayan birisinde şiddet davranışının daha az olması veya hiç olmaması beklenebilirdi. Oysa ABD’de ateist olduğu kayıtlara geçmiş seri katillerin listesinin oldukça uzun olduğu bilinmektedir (Conservapedia, 2021). Şüphesiz seri katil olmanın arka planında çok farklı dinamikler işliyor olsa da ailesinin içindeki insanlara zarar vermenin toplu olarak insan öldürmekten daha az zararlı bir faaliyet olduğunu ileri sürmek akıllıca değildir. Özetle din ve aile içi şiddet arasında kurulmak istenen bağlantı çok güçlü kanıtlara dayanmayan, muğlak bir iddiadan ibaret gibi görünmektedir. Zira aile içi şiddet dil, din, ırk vs. ayırt etmeksizin dünyanın dört bir yanında var olan bir sorundur.

Tüm bu olasılıkların ardından sorunun kaynağına yönelik çok az seçeneğimiz kalıyor. Bu seçenekler ise üzerinde en az araştırma yürütülmüş olanları kapsıyor. Bunlardan birincisi biyolojik faktördür. Biyolojik faktör hormonlarımız, genlerimiz gibi üzerinde değişiklik yapamayacağımız ve kontrolümüzün bulunmadığı faktörleri kapsamaktadır. Bu konuyla ilişkili yurt dışında detaylı şekilde çalışan çok fazla araştırmacı bulunmaktadır. Bu araştırmacılardan haberdar olmamızı sağlayan, Türkçe’ye de çevrilmiş bazı kaynaklar ufuk açıcı nitelikte bilgilerle karşılaşmamızı sağlamaktadır. Örneğin erkeklerin saldırgan olmalarının ardında sahip oldukları hormonal yapının bulunduğunu gösteren çalışmalar oldukça dikkat çekicidir. Erkeklerde şiddet ve cinselliği artıran testosteron hormonunun normal bir anda dahi kadınlara oranla 20 kat daha fazla salgılanıyor olması tamamen insan kontrolünün dışında olan bir durumdur (Brizendine, 2014a). Öte yandan kadınların beyin yapılarının erkeklerinden daha farklı olduğu, görsel ve işitsel detayları daha derinlemesine fark edebildiği ve bunu iletişimlerinde de kullandıkları belirlenmiştir (Brizendine, 2014b). Esasında bu basit gibi görünen fark halk arasında kulaktan kulağa yayılan fakat bilimsel gerçeklere olduğu bilinmeyen bir durumdur. Kadınlarla erkeklerin dünyayı algılama biçimlerinin ciddi manada farklı olduğu sezgisel olarak bilinmekte fakat fiiliyatta kabul edilmemektedir. Bu da çok ciddi iletişim farklarına ve çatışmalarına sebep olmaktadır (Grey, 1999).

Dünya’da yaşamının bir döneminde hemen herkesin karşılaştığı fakat buna rağmen gelecek nesillere açık bir şekilde aktaramadığı bir bilgi var mı denilse muhtemelen sorunun cevabı kadın-erkek ilişkileri olacaktır. Zira bu ikili ilişkiler konusunda hemen herkes sorun yaşamasına karşın birçok kişi bu

sorunla yüz yüze geldiğinde bu problemle karşılaşan az sayıda insandan birisiymiş gibi hissetmektedir. Flört döneminde kadınların algılarına kısmen çok daha uygun şekilde yürümekte olan ilişkiler, flört sona erip ilişki evlilikle sonuçlandığında daha çok erkeğin yaşam standartlarına doğru bir şekil almaktadır. Basit bir örnek verecek olursak flört döneminde kadın erkekle canını sıkan bir konu hakkında konuşma ve içini dökme davranışı göstermez. Oysa bu, kendi cinsiyle olan arkadaşlarıyla ve akrabalarıyla gündelik olarak yaptığı bir ritüeldir. Fakat flört döneminde karşı tarafın bundan rahatsız olacağı öngörüsüyle bu davranış gerçekleştirilmez. Benzer şekilde erkek de karşı tarafla buluştuğunda onun konuşmalarını içtenlik ve dikkatle dinler. Ona güzel sözlerle hitap eder ve minik sürprizler yapmayı, bolca zaman ayırmayı ihmal etmez. Fakat tıpkı kadınlar gibi erkekler de bu düşünceli tavırları flört döneminde daha yoğun sergilerler. Erkek de kadın da bir şekilde bu dönemi yaşamın diğer dönemleri gibi algılamaz. Flört dönemini özel ve geçici bir dönem olarak düşünür ve bu dönemde normal yaşam rutini içinde olduğundan farklı davranışlar sergiler. Birliktelik olasılığını tehlikeye atabilecek hemen her şeyden uzak durulmaya çalışılır. İlişki evlilik düzeyine varıp, karşıdakini “elden kaçırma” riski ortadan kalkınca da yeniden yaşamın rutinine dönme kararı alınır. Sorunların da tam bu dönemde başladığını ileri sürmek doğru olacaktır.

Kadınlar ve erkekler arasında niçin böyle bir farklılık olduğuna gelecek olursak, konuyu on binlerce yıl öncesine taşımamız ve evrimsel psikolojinin sahasına girmemiz gerekebilir. Mağaralarda yaşayan atalarımızın oldukça zor ve tehlikelerle dolu hayatları olduğu düşünülürse bugün genlerimize kazınmış fakat modern dünyada iletişim sorunlarına sebep olan bazı özellikleri neden hala taşıyor olduğumuz sorusuna bir yanıt bulma imkânımız olabilir. Atalarımız mağaralarda vahşi yırtıcılar ve kendi türünün rakip üyelerinin saldırılarından korunmak için çabalarken yaratılışlarının kendilerine bahsettiği güçlerden en iyi şekilde faydalanmak zorundaydılar. Kas kütlesi olarak doğuştan itibaren kadınlardan daha güçlü olan erkekler, bu sorunlarla fiziki olarak mücadele etmek, tehditlere karşı tetikte olmak ve güvenlik sorununu en iyi şekilde çözmek zorundaydılar. Elbette bunu yaparken kendilerinin yanı sıra eşini ve çocuklarını da korumalıydılar. Kadınlar ise kas kütlesi olarak zayıf olmalarına karşın ince detaylara çok dikkat edebilen ve duyguların anlaşılabilmesine hassasiyet gösterebilen bir yapıdaydılar. Bu sayede çocuklarıyla ilgilenebiliyor, ondaki değişimlere göre ona ihtiyaç duyacağı fiziksel ve psikolojik kaynakları sunabiliyorlardı. Öte yandan fiziki mücadeleyle hayatta kalmaları güç olmasına karşın çevrelerindeki diğer türdeşleriyle iletişime geçip örgütlenecek hayatta kalma olasılıklarını artırabiliyorlardı. Bu döngünün on binlerce yıl

sürmesi sonucunda kadınlar iletişim kurma ve detayları algılama, erkekler ise sorun çözme konusunda genlere kazanabilecek düzeyde bir uzmanlığa eriştiler. Her ne kadar günümüz modern dünyasında erkeğin hayatta kalması için kas gücünden çok insan zekâsının bir ürünü olan para daha fazla işlev görüyor olsa da genetik yapımızda istediğimiz türde bir değişikliğin ha deyince gerçekleşmesini beklemek mümkün değil. Bu değişim gerçekleşemediği için de bundan binlerce yıl önce “işe yarayan” şiddet gösterileri günümüzde karşı çıkılan bir duruma dönüşmüş bulunuyor.

Genlerimizi ve hormonlarımızı değiştirmek şansımız maalesef bulunmuyor. O halde kontrol edemediğimiz bu sürecin getirisi olan bu sorunla nasıl mücadele edeceğiz? Önceki bölümlerde de gördüğümüz araştırmaların, var olan sorunun bir resmini çizmeyi amaçladığını net olarak görmekteyiz. Bundan uzun yıllar önce, yayınlanan bir raporda ifade edildiği gibi bu sorunu derinlemesine ve nedenlerini tespit edecek şekilde inceleyen çalışmalara pek rastlanmamaktadır (T.C Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1995). Bu durumun bugün de geçerli olduğunu söylememiz mümkün görünüyor.

İletişim faktörünün kadın-erkek arasındaki ilişkiyi %55 oranında açıkladığını tespit eden bir araştırma, ilk şüphelenilmesi gereken faktörden yani iletişimden bahseden az sayıdaki çalışmadan birisidir (Özdemir ve Kavak Budak, 2021). Oysa aile içi şiddette aranan failin iletişim olduğuna dair çok fazla ipucu bulunmaktadır. Zira medyada yer alan ve farklı zamanlarda gerçekleşen intihar/cinayet girişimleri bu konuda ciddi şekilde fikir vermektedir. Bu girişim türlerinden birisi erkeğin, eşinin de içerisinde bulunduğu aracı uçuruma sürmesi ve eşini de aynı aracın içerisinde öldürmesi şeklinde gerçekleşen olayları kapsamaktadır (Anadolu Ajansı, 2009; İHA, 2016; Sondakika, 2021). Ölüm şekline bir bakalım. Tüm dikkatin yola verilmesi gereken bir eylem olan araç kullanımı gerçekleştiriliyor. O sırada çok yüksek olasılıkla çift tartışıyor. Erkek çaresiz ve içinden çıkılmaz şekilde köşeye sıkıştığını hissedip aracı uçurumdan aşağı sürüyor. Peki neden? Cevap için kadın ve erkeğin arasındaki yapısal farklılıklara geri dönmemiz gerekiyor.

Kadın tarihsel süreçte hayatta kalmak için ustalaştığı iletişim becerisi ile öfkelerini ve tepkilerini sözel olarak aktarma konusunda oldukça gelişmiştir. Zira bunu fiziksel olarak karşı tarafa aktarması, sonuçları kendisi için çok da iyi olmayacak olaylara neden olacaktır. Kendi cinsleri arasındaki münakaşalarda ise şartlar eşit olduğundan bu keskin silah oldukça işlevseldir. Fakat bugün psikolojik şiddet olarak adlandırdığımız bu saldırgan üslup ile öfke ve tepkisini dile getirme davranışını erkeğe yöneltmenin sonuçları pek de iyi

olmamaktadır. Sorunlarını fiziki olarak çözmeye alışmış ve hormonal yapısı gereği de 20 kat daha fazla fiziki saldırıya meyilli olan erkek çaresiz hissettirildiğinde, sorun çözüme yöntemi olarak atalarından kendisine aktarılan yöntemi devreye alabilmektedir.

Erkekler sorunlarını, problemi etraflıca konuşup detaylıca irdeleyerek değil kısa yoldan ve en işlevsel olacak şekilde çözmeye programlanmış durumdadır. Bu şekilde bir çözümün çoğunlukla fiziksel bir çözüm olduğunu tahmin etmek güç değildir. Bu sayede on binlerce yıl boyunca kendisini ve ailesini fiziki tehditlerden hızlı ve etkili şekilde koruyabilmiştir. Zira mağaranın yakınlarında akşam menüsünde insan eti yemek isteyen yırtıcılara karşı konuyu irdeleyerek değil, hızlı ve kesin çözüm bularak hayatta kalınabilirdi. Bu sebepten erkeklerin sözel olarak kendilerini ifade becerileri kadınlara oranla daha az gelişmiş olarak kaldı. Hele hele hayatta kalmayla çok ilişkisi olmayan duyguları ifade etme gibi konularda ilkel kodlarımızın çok gelişmediğini söyleyebiliriz.

İntihar vakasına geri dönersek, aracın içerisinde ne olmuş olabilir ki erkek arabayı uçuruma sürmekten başka çare bulamamıştır? Konusu ne olursa olsun, kadın konuya ilişkin tepkisini sözel ve keskin bir şekilde erkeğe yöneltilir. Erkekse sorunlarını ince ve keskin sözcüklerle ifade ederek çözmediği ve kendisine yöneltilen ifadelerde asıl niyetin sadece psikolojik bir deşarj olduğunu algılayamadığı için tehdidi bertaraf etmek adına sözel olarak konuyu kapatmayı, değiştirmeyi veya sesini yükseltmeyi tercih edebilir. Fakat erkeğin bu saldırı karşısında yeterli savunmayı gösteremediğini fark eden kadın, tıpkı hemcinsleriyle olan mücadelelerinde olduğu gibi savaşı kazanmak uğruna köşeye sıkıştırdığı rakibine daha sert vuruşlarla yüklenir. Fakat bilmediği şey erkeklerin böyle bir mücadeleye kadınlarınkı gibi tepki vermediğidir. Kadınlar kendi aralarında bu mücadeleyi yaptıklarında birisi ringin diğer köşesine havlu atarak çekilir ve diğeri de galip ilan edilir. Kadınlar çok nadiren olayı fiziki kavga boyutuna taşırlar. Erkekler ise kendilerine tehdit yöneltildiğinde ortadan kaldırma yöntemiyle çözüme konusunda uzmandırlar. Keskin ve yıkıcı bir üslupla kendisine suçlamalar yöneltildiğinde gardı sağlam olmadığından elbette çabuk düşer fakat buna rağmen saldırıya devam edildiğinde genetik mirasının kendisine bahsettiklerini kullanma eğilimi devreye girebilir.

Peki, çoğu durumda devreye giren bu mekanizma nasıl oluyor da bunca zamandır toplumun geneli tarafından bilinmiyor? Önceden de belirttiğimiz gibi herkes bir şekilde bu durumun sonuçlarını görse de konunun yapısal bir farklılıktan kaynaklandığını bilmemekte ve karşısındakinin değiştirilemez

özelliklerini kabul etmemektedir. Psikolojide genel kabul gören bir ifade vardır. Bir sorunu çözmek istiyorsanız önce onun farkına varmanız gerekir. Sorunun, değiştirilmesi mümkün olmayan kalıcı bir farklılıktan kaynaklandığı gerçeğini kabul etmedikçe çözüm için bir adım atmamız da mümkün değildir. O halde çözüm için çok ciddi bir bilgi eksikliğini gidererek işe başlamamız gerekmektedir. Fakat nasıl? Şu ana kadar çözüm adına geliştirilen önerilere bir bakalım ve sonrasında bu soruya da yanıt bulmaya çalışalım.

7. Aile İçi Şiddeti Önlemeye Yönelik Çabalar

Geçmiş araştırmalarda aile içi şiddet sorununun çözümüne yönelik birçok önlem ve öneri geliştirildiğini görüyoruz. Bunlardan kurumsal olanlara bakarak işe başlayalım. 1990'da Mor Çatı adıyla şiddet mağduru kadınlara yardım hizmeti sunan bir sivil toplum kuruluşu hayata geçirildi (Mor Çatı, 2013). ŞÖNİM (Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi) 2012 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından uygulamaya alındı (Wikipedia, 2020). Bunu 2013 yılında KADEM'İN (Kadın ve Demokrasi Derneği) kuruluşu takip etti. İçişleri Bakanlığı şiddete maruz kalan kadınlara fiziki koruma sağlamak amacıyla anında müdahale prensibine dayalı KADES (Kadın Destek) cep telefonu uygulamasını geliştirip hayata geçirdi (Hürriyet, 2021). Tüm bu girişimler şiddet mağduriyeti yaşandıktan sonraki sürecin zorluklarını aşmak adına etkili ve işlevsel çözümler olarak kayıtlara geçti. Fakat asıl olan bu mağduriyetin hiç yaşanmamasını sağlayacak olan eylemlerdir. Onun için yapılması gerekenlere ilişkin bilim camiasının farklı fikirleri bulunmaktadır.

Yapılan bilimsel araştırmalarda yer alan öneriler arasında göze çarpanlardan birisi aile içi şiddete yönelik sağlık çalışanlarının sorumluluk üstlenmesi gerektiğine ilişkin öneridir. Buna göre sağlık çalışanlarının aile içi şiddet konusunda eğitim görmesi ve böylece daha sağlıklı müdahalede bulunabileceği belirtilmiştir (İncecik et al., 2009; Sis Çelik, Türkoğlu, Ejder Apay, Aydın ve Pasinlioğlu, 2015; Yaman Efe, 2012). Sağlık çalışanlarının farkındalığının artması ve konuya eğilmesi gerektiğini ileri süren bir diğer araştırma ise Ünal ve Gülseren'e (2020) aittir. Şiddeti kaynağında fark edebilmeyi amaçlayan bir araştırmada ise hemşirelerin ev ziyaretleri yapmalarının çözüme katkı sağlayacağı belirtilmiştir (Ercan Şahin, Aslan ve Emiroğlu, 2018).

Çözümün yasal boyutuna değinen araştırmacılar ise yasal düzenlemelerin çözümün adresi olduğunu belirtmektedir. Bu konuda öneri sunan uzmanlar gerekli yasal düzenlemelerin ve uygulamaların caydırıcı etki yaratacağını savunmuşlardır (İbiloğlu, 2012; Özgentürk, Kağrın ve Baltacı, 2012; Yılmaz,

2010). Aile içi şiddetle mücadeleyi sistematik olarak yürüten devletin ilgili organlarının bu konuda belirlediği hedeflerin ilki de yasal düzenlemeler yapılmasını içermektedir (T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 2010). Bu konuda yapılması istenen düzenlemeler sadece şiddet uygulayanlara yönelik değildir. Şiddeti ihbar etmekle hasta gizliliğini savunmak arasında boşluğa düşen sağlık personelinin durumunun yasal düzenlemeye kavuşturulması isteği de bildirilen talepler arasındadır (Kitiş ve Şanlıoğlu Bilgici, 2007). Bilim dünyasından gelen bu çağrıya devlet de kayıtsız kalmamış ve 2012 yılında 6284 sayılı kanunu yürürlüğe alarak kadınların şiddete karşı korunmasını yasal ile güvenceye kavuşturmuştur (Resmi Gazete, 2012).

Bu yasal düzenlemelerin yanı sıra destekleyici eylem ve söylemlerin varlığı da şüphesiz önemlidir. İş dünyasında kadına şiddet uygulayan çalışanlara tedbir, maruz kalanlara ise pozitif ayrımcılık içeren öneriler geliştirildi (Kurtuldu, 2018). Bu süreçte toplumsal farkındalığın artması (Kandemirci ve Kağanıcı, 2014), toplum ve devletin harekete geçmesi gerektiğini savunanlar oldu (Page ve İnce, 2008). Aile şiddete maruz kalanların kendi evlerinde değil, sığınma evlerinde kalmalarının mağdurların ruh sağlığı açısından daha yararlı olduğunu ortaya koyan uzmanlar (Irmak ve Altıntaş, 2017) ve şiddete maruz kalan çocuklara psikososyal destek sağlanması gerektiğini belirten çalışmalar (Çalı, 2012; Kol ve Topgül, 2021; Lök, Başoğlu ve Öncel, 2016) bu mücadelenin kurumsallaşmasına katkı sağladılar. Fakat yine de bu önerilerin sorunun çözümüne yönelik ne derece etkili olabileceği muallak görünmektedir. Bu noktada şiddeti kötü ve kabul edilemez olarak görmek, kendi insani özelliklerimizi de hava ve su kadar doğal algılamak gerekiyor ki şiddet vakaları gerçekten ortadan kalkabilin veya istisnai vakalara dönüşebilsin. Böylesi bir hümanizm mümkün olabilir mi?

Rogers'ın hümanist kuram bağlamında ileri sürdüğü koşulsuz kabul ve koşulsuz saygı ilkeleri kulağa her ne kadar güzel geliyor olsa da iş uygulamaya geldiğinde çoğu insanın bu noktada başarılı bir sınav veremediği görülmektedir. Karşımızdaki kişi ne olursa olsun, kim olursa olsun ona saygı duymak ve onu kabul etmek gerçekten ciddi zorluklar içeren bir durumdur. Bir seri katili düşünün. Hatta sınırlarımızı iyice bozmak için bu katilin sadece ilkokul çağındaki çocukları öldüren bir katil olduğunu düşünün. Duygusal bir millet olarak hemen "Onun öldürdüğü çocuklar arasında benim çocuğum da olabilirdi." diyerek özdeşim kurar ve o kişinin nasıl böyle bir sürece sürüklenmiş olacağını düşünmek yerine otomatik olarak onu yok etmeye odaklanırsınız. Bu cazip çözüme adeta sürüklenirsiniz. Diğer bir ifadeyle Rogers'ın bir hümanistten bekledi-

ği gibi onu var olduğu haliyle kabul etmez ve kıydığı masumları düşünerek yaşama hakkına saygı duymak istemeyiz. Bu uç örneği yalnızca hümanistlik sınırlarınızı görebilmeniz için verdik. Şimdi konumuzu ilgilendiren kısmına gelelim.

Karşı cinsteki birisini olduğu gibi kabul edebilir miyiz? Cevabınız evetse bir kere daha düşünün. Dikkate alınmak ve iletişim, bir kadının ekmek ve su gibi temel bir ihtiyacıdır. Bu ihtiyacı şöyle açıklayabiliriz. Bir kadın gündelik olaylar üzerinde uzun uzun konuşmak, değerlendirmeler yapmak, eğrisi ve doğrusuyla o konuyu etraflıca analiz etmek ister. Bunu yaptığında geçmişten gelen kodlarının etkisiyle bir sonraki iletişim için kendisini daha iyi hazırlar, daha etkin müdahale etme konusunda eksiklerini giderir ve psikolojik olarak kendisini hem rahatlamış hem daha güçlü hisseder. Tabi bunun için karşısında kendisini kayıtsız şartsız uzun süreler aktif bir şekilde dikkatini vererek dinleyen birisine ihtiyaç duyar. Kadınlar kendi aralarında bu süreci kusursuz şekilde işletirler. Gençler toplanıp dedikodularla veya daha nazik ifadesiyle çekiştirmelerle bu ihtiyaçlarını giderirken yetişkin kadınlar kısır günü benzeri organizasyonları tercih ederler. Fakat erkeklerle benzer girişimlerde bulunmak net şekilde fiyaskoyla sonuçlanır.

Özdeş bir iletişim kazası potansiyeli bire bir erkeklerin zihninde de bulunmaktadır. Memleket meselesi veya politikadan bahsetmek isteyen bir erkeğin konuşmak için bir kadını tercih etmesi, karşı tarafta genelde “*Bizim dertlerimiz bitti de memleketi kurtarmak mı kaldı?*” benzeri bir hissiyata sebep olmak dışında pek bir etki yaratmayacaktır. Özetle karşımızdaki kişiyi olduğu gibi kabul etmediğimizde, onu kendimize benzer duygusal ve düşünsel yapıya sahip olabilirmiş gibi düşündüğümüzde veya yapılan sık bir hata örneğinde olduğu gibi onu değiştirebileceğimizi düşündüğümüzde çatışma kaçınılmaz hale gelir. Peki, o halde ne yapılmalı?

8. Psikoloji Destekli Yaklaşım

Şu ana kadar bilimsel araştırmalarla ortaya konulan bulgular ve önerilerin şüphesiz her biri çok kıymetli ve işlevseldir. Öyle olmasalardı bugün geçmişimizden daha iyi durumda olmazdık. Fakat yediden yetmişe herkesin yararlanabileceği öneriler söz konusu olduğunda birçok önerinin etkileri sınırlı görünmektedir. Örneğin söz konusu yasal düzenlemelerse, birçok kişi gerçek anlamda yasaları bilmemektedir. Yani çok az kişinin şiddet kullanmaktan çekinmesindeki sebep yasalardan korkmasıdır. Çoğu kişi de önce suçu işlemekte, yasanın ne dediğini sonradan öğrenmektedir.

Sığınma evleri ve şiddet suçunu işleyenleri bertaraf etmeye yönelik girişimler de şüphesiz mağdurlar için çok değerli ve hayati hizmetlerdir. Fakat sorun ortaya çıktıktan, bir başka ifadeyle testi kırıldıktan sonra müdahaleyi esas almaktadırlar. Yani bu konudaki çabalar, sorunun ortaya çıkışını engellemeyle değil, çoğunlukla çıktıktan sonraki etkilerini azaltmakla ilişkilidir.

Toplumda şiddete karşı medya eliyle yaratılmak istenen yayınlar ise bireylerin bu konudaki hassasiyetlerini artırmaya katkı sağlamakta fakat çözüm önerisi sunmamaktadır. Başka bir deyişle bireyleri şiddet sarmalında kaldıkları, fakat yapılabilecek bir şey olmadığı düşüncesiyle umutsuzluğa ve güvensizliğe sevk edebilmektedir. Öte yandan bazı görüşlere göre ise bu farkındalık yaratılırken feminist bir bakış açısıyla "*kadından taraf olunması*" gerektiği telkin edilmektedir (Özateş, 2009). Medyamızın önemli bir kısmı bu kadından taraf olma konusunu kadının kurtuluşu olarak görüp bu yönde yayınlar yapmakta fakat biyolojinin, evrimsel psikolojinin böyle ucuz çözümleri pek kabul etmediğini göz ardı etmektedirler.

Yukarıda erkeğin sözel şiddete karşı büyük ölçüde savunmasız olduğunu belirtmiştik. Yeterince üzerine gidilmesi durumunda ise fiziksel çözümü ciddi bir çözüm yöntemi olarak görme potansiyeli de bulunmaktadır. İşin kötüsü asıl sorun ise genlerimize işlemiş olan bazı farklılıklarımız ve yaratılıştan gelen biyolojik özelliklerimiz olmasıdır. Yani ortada her iki tarafın da kabul etmesi gereken bir sorumluluk bulunmasına karşın kadının tarafına geçip hâlihazırda köşeye sıkıştığı için saldırganlığı artan erkeği biraz daha baskı altına almaya çalışmaktan bahsediyoruz. Bir kedi günümüz dünyasında insanlarla iç içe yaşamaya alışmış evcil bir canlı olsa da eğer kaçamayacak şekilde onu köşeye sıkıştırırsanız, ne kadar yırtıcı olabileceği konusundaki yeteneklerini ve neden aslanlarla ortak atadan geldiklerini size gösterme konusunda fazlasıyla cömert davranacaktır. Dolayısıyla ilk bakışta iyi bir fikir gibi görünen bu taraf tutma işi hiç de akıllıca değildir.

Çözüme yönelik aydınlanma sağlama ihtimali en yüksek girişim, iki farklı insan türünün gerek biyolojik gerekse psikolojik açıdan farklı yapılara sahip olduğu gerçeği konusunda halkın eğitilmesi olacaktır. Yıldırım'ın (2021) bu konudaki önerisi evlilik öncesi zorunlu evlilik kursu alınması gerektiğidir. Tıpkı araba kullanmadan önce ehliyet almanın zorunlu olması gibi oldukça karmaşık bir iletişim becerisi gerektiren evliliğin öncesinde de bir ehliyet vasfı taşıyacak evlilik kursunun alınmasının iyi bir fikir olabileceğini ileri sürmektedir. Bu fikir şüphesiz çok yararlı ve etkili olabilir. Yaratılışımızdan gelen farklılıklarımızın sebep olabileceği sorunların, buna karşı yapmamız gereken-

lerin, evliliğin ciddiyetine ilişkin en ufak fikri bile bulunmayan gençlere aktarılması oldukça yararlı olabilir. Aslen çok öncelerden beri dillendirilen (Ekşi, 2005; Haskan Avcı, 2014; İlhan ve Işık, 2019) bu düşüncenin bugün ciddi bir seçenek olarak değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir. Bu eğitimle bireylere iki cinsin algı dünyalarının farklılıkları öğretilabilir ve bir fayda sağlama olasılığı artırılabilir. Fakat bu noktada akıllara yine bir soru işaretidir. Bu eğitim bazı şeyler için acaba fazla mı geç kalınmış bir girişim olacaktır?

En iyi ihtimalle bu eğitim bugünün şartlarında birkaç ayı bulmayacak bir programa dönüştürülerek yeni çiftlere uygulanabilecektir. Eğitimlere giren uzmanların yetkinliği, eğitimi alan çiftlerin konuya yaklaşırken sahip oldukları ciddiyet düzeyi gibi faktörler eğitimden alınabilecek verimin miktarını fazlasıyla etkileyecektir. Ülkemizde ehliyet sınavı gibi son derece basit bir sınavda dahi kopya çekmek için küçük çaplı servet sayılabilecek düzenekler tertip eden insanların yaşadığı düşünülürken bu eğitimlerin de ciddiyetsizlik ve isteksizlikle birlikte hızla içinin boşaltılıp “mış gibi” kategorisinin hurdalığına çıkarılma olasılığını göz ardı edemeyiz. Bu sebeple psikolojinin bu temel ve hayati bilgilerinin lise yıllarında zorunlu bir ders kapsamında, henüz gençlerin zihni bu bilgileri doğru şekilde öğrenmeye müsaitken aktarılması çok yararlı olabilir. Üstelik bu durumda “*Bu bilgileri gündelik yaşamda nerede kullanacağız?*” eleştirisi de getirilemeyecektir. Zira bu bilgiler hayatın her noktasında bilfiil kullanılacak bilgilerdir.

Sonuç

Bu bölümde aile içi şiddetin nedenlerini, bu konuda daha önce gerçekleştirilen çalışmaları, etkilerini ve çalışma kapsamında ileri sürülen öneriler ele alındı. İlk olarak aile içi şiddetin artış gösterdiğine yönelik oluşturulan algının aslında toplum nezdinde oluşturulmak istenen algıya dayandığı, asıl amacın toplumun bu sorundan kurtarılmak istenmesi olduğu belirlenmiştir.

Medyada aile içi şiddete yönelik olarak yürütülen yayın politikasının birçok açıdan yarardan çok zarar getirecek şekilde yapıldığı belirlenmiştir. Bununla birlikte düşüncesizce yapılan bu yayınların, şiddetin destek görmesine ve normalleşmesine sebep olabildiği tespit edilmiştir.

Aile içi şiddete konusunda toplumun genel olarak şiddete karşı olduğu görülmektedir. Şiddeti destekleyen grupların toplum içerisinde söz sahibi olmadıkları veya bu görüşlerini açıkta ifade edebilecek bir ortam bulamadıkları belirlenmiştir. Buna karşın şiddetin yaygın olması, söylem düzeyindeki karşı

olma haliyle eylem düzeyindeki uygulamalar arasındaki tutarsızlığın bir sonucudur.

Yaşanan şiddetin nedeninin belirlenmesine yönelik yürütülen çok sayıda araştırmada şiddete tanık olmanın veya maruz kalmanın, eğitim seviyesinin, ekonomik durumun, bireyin şiddete olan eğilimin ve dinin bu şiddetin kaynağı olabileceğine yönelik bulgular elde edilmiştir. Fakat biyolojik faktörün varlığına ilişkin yürütülen araştırmaların etkisi çoğunlukla göz ardı edilmiştir.

Çalışmada karşılıklı iletişimin aile içi şiddeti ortadan kaldırma potansiyeli en yüksek faktör olduğu, bunun için empati yapılması gerektiği belirtilmiştir. Fakat empatinin gerçekleştirilebilmesi için her iki cinsiyetin değiştirilmesi mümkün olmayan faktörlerinin taraflarca kabul edilmesinin yararlı ve gerekli olduğu ifade edilmiştir. Taraflar karşı cinsin özelliklerini bilir ve kabul ederlerse hem değiştiremeyecekleri faktörler için öfke duymayı bırakabilecek, hem de davranışlarını buna göre düzenleyebileceklerdir.

Bu bağlamda içeriği iletişim becerilerinin geliştirilmesinin yanı sıra biyolojik gerçeklerin de öğretilmesini kapsayan bir evlilik öncesi eğitim programının zorunlu hale getirilmesinin, hatta liselerde insan psikolojisine ilişkin bu temel bilgilerin zorunlu bir psikoloji dersiyle öğretilmesinin yararlı olacağı savunulmaktadır.

Kaynakça

- Akalın, A., ve Arıkan, Ç. (2017). 15-49 Yaş Grubu Kadınlarda Aile İçi Şiddet Sıklığı Ve Şiddetin Depresyona Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(2), 1-10.
- Akın, M. (2019). Aile İçi Şiddet. *Journal Of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 27-41. <https://doi.org/10.17719/jisr.2019.3260>
- Alacadağlı, E. (2021). Kentleşmeden Kentleşme Ve Kadına Şiddetin Sosyal Dinamikleri. *Opus Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(43), 7107-7138. <https://doi.org/10.26466/opus>
- Alkan, Ö., Yılmaz, F. C., Ve Abar, A. (2020). Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddeti Etkileyen Faktörlerin Sıralı Probit Regresyon Modeliyle Belirlenmesi. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 9(5), 3338-3360.
- Altıparmak, İ. B. (2018). Sosyal Öğrenmenin Aile İçi Şiddete Etkisi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(34), 233-262. <https://doi.org/10.21550/Sosbilder.339808>
- Altıparmak, İ. B. (2019). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Boyutları: Ankara Örneği. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 55-76. <https://doi.org/10.18026/Cbayarsos.544775>
- Altun, A., Ve Gencil Bek, M. (2013). Haberlerde Aile İçi Şiddetin Temsili. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 2(13), 1-34.

- Altun, A., Gencil Bek, M., Ve Esen Altun, E. (2007). Aile İçi Şiddet Haberlerinin Üretim Süreci ve Medya Profesyonelleri. *İletişim Araştırmaları*, 5(2), 1–11.
- Anadolu Ajansı. (2009). Eşiyle Kavga Etti Arabayı Uçuruma Sürdü! <https://www.haber-turk.com/yasam/haber/188428-esiyle-kavga-etti-arabayi-ucuruma-surdu> Adresinden Erişilmiştir.
- Aşkın, E. Ö., Ve Aşkın, U. (2017). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ve Yoksul İlişkisi: Aile İçi Şiddet Mağduru Kadınlar Üzerine Araştırma. *Kapadokya Akademik Bakış*, 1(2), 16–37. <https://dergipark.org.tr/en/pub/car/issue/33536/352608> Adresinden Erişilmiştir.
- Ayhan, F., Ve Özkan, B. (2016). Aile İçi Şiddetin Ergenler Üzerindeki Etkisi. *Journal Of Human Sciences*, 13(3), 3753–3767. <https://doi.org/10.14687/jhs.v13i3.3923>
- Ayrancı, Ü., Günay, Y., ve Ünlüoğlu, İ. (2002). Hamilelikte Aile İçi Eş Şiddeti: Birinci Basamak Sağlık Kurumuna Başvuran Kadınlar Arasında Bir Araştırma. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 3, 75–87.
- Babahanoğlu, R., Ve Özdemir, S. G. (2016). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi Konusunda Sosyal Hizmet Ve Hukuk Fakültesi Öğrencilerinin Görüşlerinin İncelenmesi. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 1067–1088. <http://dx.doi.org/10.17218/hititsosbil.280831>
- Bayındır, N. (2010). Aile İçinde Yaşanan Şiddete Karşı Çocuğun Gösterdiği Tepkiler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(2), 1–9. <https://doi.org/10.20875/Sb.06454>
- Bilican Gökkaya, V., Ve Öztürk, M. (2021). Çocukluktaki Aile İçi Şiddet Öyküsü İle Flört Şiddeti Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(4), 219–240. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.959425>
- Brizendine, L. (2014a). *Erkek Beyni* (4th Ed.). İstanbul: Say.
- Brizendine, L. (2014b). *Kadın Beyni* (12th Ed.). İstanbul: Say.
- Conservapedia. (2021). List Of Atheist Shooters And Serial Killers. https://www.conservapedia.com/list_of_atheist_shooters_and_serial_killers Adresinden Erişilmiştir.
- Çalı, H. H. (2012). Aile İçi Şiddet: Bir Kamu Politikası Analizi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(2), 1–25.
- Çalışkan, A., Ve Süzer Özkan, F. (2021). İnfertil Kadınların Yaşadıkları Aile İçi Şiddet Ve Baş Etme Yöntemleri. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 12(4), 297–306. <https://doi.org/10.14744/Phd.2021.46503>
- Can, M. K. (2010). *Sağlık Çalışanının Aile İçi Şiddet Olgusuna Bakış Açısı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, İstanbul.
- Cengiz Özyurt, B., Ve Deveci, A. (2011). Manisa'da Kırsal Bir Bölgedeki 15-49 Yaş Evli Kadınlar da Depresif Belirti Yaygınlığı Ve Aile İçi Şiddetle İlişkisi. *Turkish Journal Of Psychiatry*, 22(1), 10–16. <https://doi.org/10.5080/U6350>
- Çetinkaya Duman, Z., Özdağ, Ş., Ve Özcan, A. (2003). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkisi Konusunda Hemşire Öğrencilerinin Görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 6(2), 50–56.
- Demir, S., Ve Yeşiltepe Oskay, Ü. (2015). Aile İçi Şiddetin Kadın Üreme Sağlığına Etkisi. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 35–38.
- Demircioğlu, S. (2021). Türkiye'de Covid-19 Salgınının Aile İçi Şiddete Etkisi. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 53–68.

- Dha. (2021). "Çocuk Olmuyor" Tartışmasında Eşini Öldürdü. <https://www.ntv.com.tr/turkiye/cocuk-olmuyor-tartismasinda-esini-oldurdu,qxwbgmzlwksxkr8we3qxw> Adresinden Erişilmiştir.
- Dinçer, G. (2010). *Kadına Yönelik Şiddet (Düzce Örneği)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Dinçer, O. (2014). *Eşitlik Tahayyülünün Müsterek Kurgusu Birleşmiş Milletler Kadının Statüsü Komisyonunun Çalışma Öncelikleri Ve Çıkan Politika Metinleri Üzerine Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi), Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Doğrucan, A., Ve Yıldırım, Z. (2020). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Üzerine Bir İnceleme. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 122-138.
- Duran, S., Ve Ünsal, G. (2012). Öğrencilerin Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Oranı İle Başkalarına Karşı Şiddet Kullanımı Ve Saldırganlık Eğilimleri Arasındaki İlişki. *Literatür Sempozyum Psikiyatri Nöroloji Davranış Bilimleri Dergisi*, 1, 2-8.
- Ekşi, B. (2005). Evliliğe Hazırlık Aşamasındaki Karı-Koca Adaylarının Evlilik Ve Anne Baba Olma Üzerine Düşünceleri. *Aile Ve Toplum*, 7(2), 1-10.
- Ercan Şahin, N., Aslan, F., Ve Emiroğlu, O. N. (2018). Aile İçi Şiddetin Önlenmesi İçin Bir Model Önerisi: Halk Sağlığı Hemşiresinin Ev Ziyareti İle Aile İzlemi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 5(3), 247-259. <https://orcid.org/0000-0002-3577-4183> Adresinden Erişilmiştir.
- Erden, G., Ve Akdur, S. (2018). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ve Kadın Cinayetleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 2(3), 128-139. <https://doi.org/10.31828/Kpd2602443808092018m000003>
- Genç, Y., Taylan, H. H., Adıgüzel, Y., Ve Kutlu, İ. (2017). Aile İçi Şiddetin Ergenlerin Şiddet Eğilimlerine Etkisi: Antalya Liseleri Örneği. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 409-422. <https://doi.org/10.19126/Suje.311083>
- Grey, J. (1999). *Erkekler Mars'tan Kadınlar Venüs'ten*. İstanbul: Altın Kitaplar.
- Haberler. (2015). İncil Ayetlerini Kur'an'dan Zannedip Eleştiren Hollandalılar Faka Bastı. <https://www.youtube.com/watch?v=Vfcqd03f018> Adresinden Erişilmiştir.
- Habertürk. (2021). Rezidansta Kocasını Öldürmüştü! Çok Önemli İddialar! <https://www.haberturk.com/vahsetin-perde-arkasi-son-dakika-rezidansta-kocasini-oldurmustu-cok-onemli-iddialar-3125709> Adresinden Erişilmiştir.
- Haskan Avcı, Ö. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Evlilik Öncesi İlişkilerde Problem Yaşadıkları ve Eğitim Almak İstedikleri Konular. *Ege Eğitim Dergisi*, 15(1), 279-299.
- Hürriyet. (2021). Uluslararası Ödüllü Kades İle Şiddet İhbarlarına Anında Müdahale Ediliyor. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/uluslararasi-odullu-kades-ile-siddet-ihbarlarina-aninda-mudahale-ediliyor-41946368> Adresinden Erişilmiştir.
- İbiloğlu, A. O. (2012). Aile İçi Şiddet. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 4(2), 204-222. <https://doi.org/10.5455/Cap.20120413>
- İçli, T. G. (1994). Aile İçi Şiddet: Ankara-İstanbul Ve İzmir Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 11(1), 7-20.
- İha. (2016). Kız Arkadaşını ve Kendini 50 Metrelik Uçurumdan Ölümüne Sürükledi. <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/kiz-arkadasini-ve-kendini-50-metrelik-ucurumdan-olume-surukledi-1367287/>
- İlhan, S. T., Ve Işık, Ş. (2019). Evliliğin İlk Yıllarında Evlilik Yaşamı Deneyimi Ve Evliliğe İlişkin Algılar: Sorunlar, Zorluklar Ve İhtiyaçlar. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 7(4), 1-19. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.4s.6m>

- İncecik, Y., Kurdak, H., Özcan, S., Akpınar, E., Saatçı, E., Ve Bozdemir, N. (2009). Eş Şiddeti Ve Aile Hekimliği. *Turkish Journal Of Family Medicine And Primary Care*, 3(1), 1-8.
- İrmak, C., Ve Altıntaş, M. (2017). Aile İçi Şiddet Mağduru Kadınlarda Ruhsal Dayanıklılık, Bağlanma Biçimleri, Başa Çıkma Tutumları Ve Psikopatoloji. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 18(6), 561-570. <https://doi.org/10.5455/Apd.261145>
- Kanbay, Y., Işık, E., Yavuzaslan, M., Ve Keleş, S. (2012). Hemşirelik Öğrencilerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle İlgili Görüş Ve Tutumlarının Belirlenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(2), 107-119.
- Kandemirci, D., ve Kağnıcı, D. Y. (2014). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Baş Etme: Çok Boyutlu Bir İnceleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 17(33), 1-12.
- Karaçam, Z., Çalışır, H., DüNDAR, E., Altıntaş, F., Ve Avcı, H. C. (2007). Evli Kadınların Aile İçi Şiddet Görmelerini Etkileyen Faktörlerle Kadınların Şiddete İlişkin Bazı Özellikleri. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi*, 22(2), 71-88.
- Karakoç, B., Gülseren, L., Çam, B., Gülseren, Ş., Tenekeci, N. Ve Mete, L. (2015). Prevalence Of Intimate Partner Violence And Associated Factors. *Noropsikiyatri Arsivi*, 52(4), 324-330. <https://doi.org/10.5152/Npa.2015.7535>
- Kitiş, Y., Ve Şanlıoğlu Bilgici, S. (2007). Bir Aile İçi Şiddet Olgusu; Sır Tutma İlkesi İle Şiddeti İhbar Etme Yükümlülüğü Arasındaki Etik İkilem. *Aile Ve Toplum*, 3(11), 7-11. <https://doi.org/10.21560/Spdc.00934>
- Kol, E., Ve Topgül, S. (2021). Sosyal Hizmet Alanında Kadına Yönelik Aile İçi Şiddette Tidal Model Önerisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26(4), 435-444.
- Kurt, E., Yorguner Küpeli, N., Sönmez, E., Bulut, N. S., Ve Akvardar, Y. (2018). Psikiyatri Polikliniğine Başvuran Kadınlarda Aile İçi Şiddet Yaşantısı. *Noropsikiyatri Arsivi*, 55(1), 22-28. <https://doi.org/10.29399/Npa.14812>
- Kurt, G., Dönmez, S., Eren, Ö., Balcı, E., Ve Günay, O. (2017). Üç Farklı Disiplinde Okuyan Üniversite Son Sınıf Öğrencilerinin İstismar, İhmal Ve Aile İçi Şiddet Algıları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(50), 4105-4414.
- Kurtuldu, Ö. R. (2018). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kadına Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele Kampanyaları; Sabancı Vakfı "İş Dünyası Aile İçi Şiddete Karşı" Projesi Analizi. *Marmara Üniversitesi Kadın Ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 97-110. <https://doi.org/10.26695/Mukatcad.2018.20>
- Lök, N., Başoğul, C., Ve Öncel, S. (2016). Aile İçi Şiddetin Çocuk Üzerindeki Etkileri Ve Psikososyal Desteğin Önemi. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 8(2), 155-161. <https://doi.org/10.18863/Pgy.05252>
- Mavili Aktaş, A. (2006). *Aile İçi Şiddet: Kadının Ve Çocuğun Korunması*. Ankara: Elma Yayıncılık.
- Mor Çatı. (2013). Öykümüz. <https://morcati.org.tr/Neler-Yapiyoruz/Biz-Kimiz/> Adresinden Erişilmiştir.
- Naçar, M., Baykan, Z., Poyrazoğlu, S., Ve Çetinkaya, F. (2009). Kayseri İlinde İki Sağlık Ocağı Bölgesinde Kadına Yönelik Aile Şiddet. *Taf Preventive Medicine Bulletin*, 8(2), 131-138.
- Nations, U. (1992). *General Recommendation No. 19: Violence Against Women*. <https://www.refworld.org/docid/52d920c54.html> Adresinden Erişilmiştir.
- Okuyan, M. (2007). Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 23(23), 93-134.
- Okuyan, M. (2021). *Kur'an Meal - Tefsir - Geniş Açıklamalı*. İstanbul: Haliç Üniversitesi Yayınları.

- Resmi Gazete. (2012). Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> Adresinden Erişilmiştir.
- Özates, Ö. S. (2009). Bir Sosyal Hizmet Müdahalesi Olarak Aile İçi Şiddet Mağduru Kadın Sorununda Feminist Etik Yaklaşım. *Toplum Ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 99-107.
- Özdemir, A. A., Ve Kavak Budak, F. (2021). Eşler Arasındaki İletişim Becerilerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete Etkisi. *Türkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri Dergisi*, 13(2), 406-411. <https://doi.org/10.5336/nurses.2020-77190>
- Özgentürk, İ., Kağrın, V., Ve Baltacı, H. (2012). Aile İçi Şiddet Ve Şiddetin Nesilden Nesile İletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, 14(4), 55-77.
- Öztürk, A. B. (2014). *Erkeklik Ve Kadına Yönelik Şiddet: Eşine Şiddet Uygulayan Erkekler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Ankara. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmli/bitstream/handle/11655/2534/17e1df7c-bfce-440b-9ec6-4d73e662f62d.pdf?sequence=1> Adresinden Erişilmiştir.
- Page, A. Z., Ve İnce, M. (2008). Aile İçi Şiddet Konusunda Bir Derleme. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 81-94.
- Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-26. <https://doi.org/10.14527/9786058006096.01>
- Resmi Gazete. (1985). *Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi*. Ankara. <https://insanhaklimerkezi.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/kadinlarakarsiyarimciliginonlenmesisozlesmesi.pdf> Adresinden Erişilmiştir.
- Resmi Gazete. (2012). Ailenin Korunması Ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/03/20120320-16.htm> Adresinden Erişilmiştir.
- Şahin, Z. (2018). *Aile İçi Şiddet Mağduru Olan Kadınlarda Kendilik Algısı, Psikopatoloji Ve Bilişsel Duygu Düzenleme Stratejileri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Işık Üniversitesi, İstanbul.
- Sert, N. (2019). Kadına Şiddette Türkiye İlk Sırada. <https://www.haberturk.com/kadina-siddette-turkiye-ilk-sirada-2543430-ekonomi> Adresinden Erişilmiştir.
- Sevim, Y., Ve Ataş, S. (2016). Üniversite Gençlerinde Şiddet Eğilimliliği Ve Öğrencilerin Aile İçi Şiddete Bakış Açıkları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 285-301. <https://doi.org/10.18069/fusbed.62456>
- Seyrek, M., Ve Gencer, C. (2022). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetin Veri Madenciliği İle Analizi: Türkiye Uygulaması. *Bilişim Teknolojileri Dergisi*, 15(1), 75-81. <https://doi.org/10.17671/gazibtd.734136>
- Sis Çelik, A., Türkoğlu, N., Ejder Apay, S., Aydın, A., Ve Pasinlioğlu, T. (2015). Ebe Ve Hemşirelere Verilen Eğitimin Kadına Yönelik Aile Şiddete İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Sağlık Bilimleri Ve Meslekleri Dergisi*, 2(2), 138-148. <https://doi.org/10.17681/hsp.37772>
- Sondakika. (2021). Kız Arkadaşıyla Tartıştı, Minibüsü Uçurumdan Aşağı Sürdü. <https://www.sondakika.com/haber/haber-kiz-arkadasiyla-tartisti-minibusu-ucurumdan-14111793/> Adresinden Erişilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009a). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet*. Ankara. <http://kasaum.ankara.edu.tr/wp-content/uploads/sites/34/2013/11/aile-ici-siddet-hunee-2008-anarapor.pdf> Adresinden Erişilmiştir.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2009b). *Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması*. Ankara. <http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmli/bitstream/handle/11655/23338/kksa-tranaraporkitap26mart.pdf?sequence=1&isallowed=Y> Adresinden Erişilmiştir.

- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2010). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı*. Ankara.
- T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2016). *Aile İçi Şiddetle Mücadele El Kitabı*.
- T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. (1995). *Aile İçi Şiddetin Sebep Ve Sonuçları*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı. http://www.ceidizleme.org/ekutuph/anesim/dosya/558_1.pdf Adresinden Erişilmiştir.
- Tel, H., Kocataş, S., Güler, N., Tel Aydın, H., Ve Akgül Gündoğdu, N. (2019). Evli Kadınların Aile İçi Şiddete Maruz Kalma Durumu Ve Etkileyen Faktörler. *İbad Sosyal Bilimler Dergisi*, 256–264. <https://doi.org/10.21733/İbad.611511>
- Tezel Şahin, F., Ve Özyürek, A. (2014). Üniversite Öğrencilerinin Aile İçi Şiddete Yönelik Görüşleri. *Akademik Bakış*, (40), 1–18.
- Tunçel, E. K., DüNDAR, C., Ve Pekşen, Y. (2014). Ebelik Ve Hemşirelik Öğrencilerinin Aile İçi Şiddet Konusunda Bilgi Ve Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Genel Tıp Dergisi*, 17(2), 105–110.
- Ünal, B., Ve Gülseren, L. (2020). Covid-19 Pandemisinin Görünmeyen Yüzü: Aile İçi Kadına Yönelik Şiddet. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 23, 89–94. <https://doi.org/10.5505/Kpd.2020.37973>
- Vahip, I., Ve Doğanavşargil, Ö. (2006). Aile İçi Fiziksel Şiddet Ve Kadın Hastalıklarımız. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 17(2), 107–114.
- Vatan Gazetesi. (2005). Çocuğu Olmuyor Diye Tartıştığı Eşini Öldürdü. <https://www.gazetevatan.com/yasam/cocugu-olmuyor-diye-tartistigi-esini-oldurdu-67016> Adresinden Erişilmiştir.
- Vural, P. I., İnangil, D., Ve Körpe, G. (2020). Üniversite Öğrencilerinin Şiddete Ve Aile İçi Şiddete Yönelik Tutumları Ve İlişkili Faktörler. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 272–279. <https://doi.org/10.38108/Ouhcd.777785>
- Wikipedi. (2022). Kadınların Oy Hakkının Zaman Çizelgesi. https://tr.wikipedia.org/wiki/Kadınların_Oy_Hakkının_Zaman_Çizelgesi Adresinden Erişilmiştir.
- Wikipedia. (2020). Şönim. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Şönim#:~:Text=Şiddet> Adresinden Erişilmiştir.
- Yaman Efe, Ş. (2012). Acil Servis Hemşirelerinin Kadına Yönelik Aile İçi Şiddete İlişkin Rol Ve Sorumlulukları. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 26(1), 49–54.
- Yaman Efe, Ş., Ve Ayaz, S. (2010). Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Ve Kadınların Aile İçi Şiddete Bakışı. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 11, 23–29.
- Yavuz Gümüş, S. (2011). *Saldırganlık İle Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul. <http://193.255.56.48/Xmlui/Handle/1/272> Adresinden Erişilmiştir.
- Yıldırım, İ. (2021). Türkiye’de Aile İçi Şiddet Sarmalı Ve Bir Çözüm Önerisi Olarak Evlilik Kursu. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 28–52.
- Yılmaz, A. (2005). Türk Romanında Aile İçi Şiddet Teması. *Türkbilig*, 10, 131–149.
- Yılmaz, H. (2010). Aile İçi Şiddet ve Huzur/Din Eğitimi. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14(1), 93–124.